

Ե Ի Կ Ճ Ք Ի

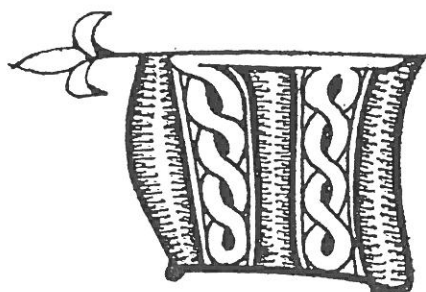
Հանրապետական լեզվաբանական համագործակցություն

BAŠĆINA

Glasilo Društva prijatelja glagoljice

BROJ 3	LJETO	1994.	ԹԻՒՆՅԱՆ	ԵԼԶԱՔ • ՈՒ •

Ի	A	1	ՈՐ	Ժ	30	Փ	F	500
Ե	B	2	Հ	K	40	Լ	H	600
Ը	V	3	Թ	L	50	Կ	(O)	700
Ջ	G	4	Պ	M	60	Կ	Č, ŠĆ	800
Ն	D	5	Ք	N	70	Վ	C	900
Յ	E	6	Յ	O	80	Զ	Č	1000
Շ	Ž	7	Ը	P	90	Ս	Š	
Ժ	Dz	8	Ե	R	100	Ի	(poluglas)	
Բ	Z	9	Գ	S	200	Բ	JA, (I)JE	
Կ	(I)	10	Թ	T	300	Ը	Ju	
Ճ	I	20	Ք	U	400	Ի	J	

ԹԻՒՆՅԱՆ - ZAGREB

POZDRAV ČITATELJIMA

Štovana čitateljice! Dragi čitatelju!

Ovaj broj "Baščine" u znaku je proslave petstote obljetnice senjskoga glagoljskoga Misala i senjske glagoljske tiskare. Misalu iz 1494. posvećen je uvodni članak, a iz njega smo odabrali i naš redoviti originalni glagoljski tekst. S dičnim gradom-slavljenikom povezuju nas još dva teksta: o Senjskoj glagoljskoj ploči i crtica "Kod kuće" znamenitog Senjanina Frana Mažuranića.

Želimo da "Baščina" u skladu s hrvatskom tradicijom otvorenosti i zanimanja za druge kulture, doprinosi i našoj uključenosti u obitelj čovječanstva, spoznaži da smo svi jedan rod – *una gens sumus*. Tomu treba služiti naša rubrika "Iz bliza i daleka". Ljeto je, a ono je, koliko nam okolonosti dopuštaju i vrijeme odmora i razonode – igre. I eto pruža Vam se prilika – u sredini našeg lista – da upoznate i naučite zanimivu igru, veoma omiljenu u Kini – kineski šah xiangqi (šjiang ci). Igra je i dovoljno slična običnom šahu, te se lako nauči i dovoljno od njega različita, da oduševi svojim osobitostima.

Želeći Vam ugodne trenutke u čitanju i odgonetavanju štiva "Baščine" pozivljemo Vas na daljnje druženje na našim tribinama i u drugim djelatnostima Društva prijatelja glagoljice.

Urednik

ШТОВАНА ЧИТАТЕЛЈИЦЕ! ДРАГИ ЧИТАТЕЛЈУ!

Овај број "Баšćине" у знаку је прославе петстоте објетнице сенјскога глаголјскога Мисала и сенјске глаголјске тискарe. Мисалу из 1494. посвећен је уводни чланак, а из њега смо одабрали и наш редовити оригинални глаголјски текст. С диčним градом-славлjenиком повезују нас још два текста: о Сенјској глаголјској плочи и цртица "Код куће" знаменитог Сенјанина Франа Маžурањића.

Желимо да "Баšćина" у складу с хрватском традицијом отворености и занимања за друге културе, доприноси и нашој укључености у објетљ човјечанства, спознаји да смо сви један род – *una gens sumus*. Тому треба служити наша рубрика "Из блица и далека". Лјето је, а оно је, колико нам околности допуштају и вријеме одмора и разонode – игре. И ето пружа Вам се прилика – у средини нашег листа – да упознате и научите занимиву игру, веома омиљену у Кини – кинески шах xiangqi (шjiang ci). Игра је и довољно слична обичном шаху, те се лако научи и довољно од њега различита, да одушеви својим особитостима.

Желећи Вам угодне тренутке у читању и одгонетаванју штива "Баšćине" позивљемо Вас на даљње дружење на нашим трибинама и у другим дјелатностима Друштва пријатеља глаголјице.

Друштво пријатеља

ISSN 1330-366X, Baščina (Zagreb)

List je oslobođen plaćanja poreza na promet temeljem Mišljenja Ministarstva kulture i prosvjete Republike Hrvatske od 25. siječnja 1994.

Izdavač: Društvo prijatelja glagoljice – Zagreb, Strossmayerov trg 4, Matica hrvatska

Uredništvo: Vlatko Bilić, Josip Bratulić, Vladimir Čepulić, Stjepan Damjanović, Mato Marčinko, Darko Žubrinić

Glavni i odgovorni urednik: Vladimir Čepulić

Fax. 629-946

Rukopisi se ne vraćaju.

Inicijal slova BB na naslovnoj stranici izradio je Vlatko Bilić prema inicijalu iz Misala 1483.g.

500 GODINA SENJSKOG GLAGOLJSKOG MISALA

Pod kraj 15. stoljeća pojavljuje se u Hrvata jedna osobito važna djelatnost u svezi s knjigom – tiskanje knjiga. Poznato je da je početak tiskarstva vezan uz ime Johannesa Gutenberga koji je 1455. godine dovršio u Mainzu svoj prvi tipografski rad – poznatu latinsku Bibliju. Poznato je i to da se knjige tiskane od tada do 1500. godine zovu *inkunabule*.

S ponosom možemo reći da Hrvati pripadaju onim europskim narodima koji imaju svoje inkunabule, tj. vlastite knjige tiskane na vlastitu tlu u prvim desetljećima tiskarstva. I upravo tom zlatnom razdoblju pripada i početak rada senjske glagoljaške tiskare.

Prva hrvatska tiskana knjiga jest glagoljicom tiskan Misal po zakonu rimskoga dvora. Tiskanje je dovršeno 22. veljače 1483. godine.

Taj je događaj u hrvatskoj kulturnoj povijesti veoma važan iz nekoliko razloga. Prvo, tiskom se objavljuje misal, dakle temeljna i najpotrebnija knjiga u repertoriju teološkoga i obrednoga štiva. Drugo, prvotiskom glagoljskoga misala pojavljuje se po prvi put u Hrvatskoj misal koji nije bio tiskan latinskim jezikom. To znači da se jezik misala smatrao ravnopravan latinskomu. Treće, pojava najvažnije obredne knjige, sa strogo određenim tekstovima visokoga stila, potvrda je glagoljaške intelektualne i ekonomske snage.

Pored prvotiska *Misala* objavljen je 1491. tiskom *Brevijar po zakonu rimskoga dvora*, a 1493. *Brevijar hrvatski*, kako stoji u eksplicitu knjige:

Svršenje brvijali hrvackih. Štampani v Benecih po meštre Andrije Torižane iz Ažule. Koreženi po pre Blaži Baromići kanonigi crikve senjske. Na dni 13. miseca marča 1493.

Ovdje se prvi put navodi hrvatsko ime u jednom tiskanom djelu. To znači da se hrvatskim smatrao jezik brevijara i njegovo pismo. Važno je također i da se spominje kanonik Blaž Baromić koji će, pošto je po nalogu senjskoga biskupa otišao u Veneciju da nauči uređivati knjige za tisak i tiskati ih, uskoro doći na domaće tlo i nastaviti tiskom izdavati glagoljske knjige.

Godinu dana nakon ovoga Brevijara započinje 1494. godine veoma važan period plodnoga rada senjske glagoljaške tiskare, tj. započinje ono što se u Senju kao sijelu biskupije već nekoliko godina planiralo. Petstotu obljetnicu toga početka stavljamo ovom prigodom u središte naše pozornosti.

Kad se govori o Senju kao kolijevci hrvatskoga tiskarstva, onda je dobro podsjetiti da se u Senju odavno glagoljalo kad je papa Inocencije IV. odobrio 1248. godine senjskoj biskupiji bogoslužje na slavenskom jeziku. Nije stoga čudo da su se u Senju urezivali u kamen i prenosili na papir glagoljaški tekstovi nekoliko stoljeća prije pojave glagoljaške tiskare.

I u Senju se tiska najprije *Misal* 1494. godine. To se vidi u zaglavlju knjige u kojoj piše: *č.u.p.g. (= 1494) miseca augusta, dan .ž. (= 7) ovi misali biše početi i svršeni v Senji ... A biše štampani s dopušćenjem i volju g(ospodi)na B(og)a od d(o)mīna Blaža Baromića i domīna Salvestra Bedričića i žakna Gašpara Turčića.*

Vrijednost je ovih informacija u tome što po prvi put otkrivaju sve relevantne podatke o Misalu, tj. točno se zna kada je Misal tiskan, gdje je tiskan i tko ga je tiskao. Vrijednost je i u jezičnim podacima koji ilustriraju sve veći prodor narodnoga jezika u liturgijske knjige.

Senjski glagoljski Misal tiskan je u formatu 14 × 20 cm na 214 listova u dva stupca po 37 redaka. Slova su različite veličine (veća i manja) i dvobojno otisnuta, kao što je bilo uobičajeno u liturgijskim knjigama. Inicijali su također veći i manji. Veći se rjeđe javljaju, a manji idu kroz dva reda i češće se pojavljuju. Neki prostori ostavljeni za inicijale ostali su prazni, bez otisnutih inicijala. Veći su inicijali oblikovani od poznatih starijih i novijih elemenata iz rukopisnih djela: pletenica, palmeta, polupalmeta povezanih prstenima i uzlovima.

Najviše je posla oko dopreme tiskarskih slova iz Venecije u Senj, uređivanja tiskare i tiskanja Misala imao senjski kanonik Blaž Baromić koji je godinu dana ranije po nalogu senjskoga biskupa otišao u Veneciju i tamo izdao tiskom glagoljski brevijar. Baromić je uveo tehničke novine u slaganju ligatura. One se sastoje u stvaranja sveza punoga slova s polovicom slova tako da se punom slovu dodaju prepolovljena slova. Prepolovljena su slova odličena kao posebni grafički znakovi i oni samo u kombinaciji s punim slovima dobivaju značenje. U stručnoj je literaturi ta tehnika poznata kao Baromićeva tehnika "lomljenih ligatura", odnosno "slaganja

ligatura". Smisao je nove tehnike bio u tome da slagaru na neki način vrati slobodu i kreativnost pisara rukopisnih djela. Zato se senjski glagoljski Misal doimlje kao rukopisna knjiga.

Iako su misali, za razliku od brevijara, bili čvršće vezani uz jezik predloška, u senjskom se Misalu može registrirati veoma velik prodor narodnoga jezika u staroslavensku maticu. To se osobito odnosi na promjenjiv (nekanonski) dio mise, kao i na tekst onih molitava koje su se često molile. Tako npr. tekst *Očenaša* u senjskom Misalu glasi:

*Oče naš, iže jesi na nebesih!
Sveti se ime tvoje!
Pridi cjesarstvo tvoje!
Budi volja tvoja jako na nebesi i na zemlji!
Hlěb naš vsedani daj nam danas!
I otpusti nam dlgi naše
jakože mi otpušćajem dlžnikom našim!
I ne vavedi nas v napast,
na izbavi nas ot neprijazni!*

Kao što vidimo, razlika je između ondašnjega i današnjega teksta *Očenaša* u oblicima neznatna iako je otada prošlo pola milenija.

Ova se senjska inkunabula čuva samo u nekoliko primjeraka: jedan se lošiji nepotpun (sa svega 147 listova) nalazi u samostanu franjevacu u Cresu, drugi, nešto bolji (sa 199 listova) čuva se u Državnoj knjižnici u Sankt Petersburgu, dok je treći, najpotpuniji (sa 214 listova) pohranjen u Nacionalnoj knjižnici Széchényi u Budimpešti. Ovaj primjerak poslužio je kao osnovica za pretisak koji se sada pojavljuje u Hrvatskoj nakon 500 godina. Time ispunjavamo svoj dug prema kulturnoj baštini na koju se s pravom možemo ponositi.

Milan Moguš i Anica Nazor

(Iz prospekta HAZU za pretisak Misala, 1993., u dogovoru s autorima)

SENJSKA GLAGOLJSKA PLOČA

U Senju je još od dolaska Hrvata u crkvenu i javnom životu u porabi hrvatski jezik i glagoljsko pismo. O tome svjedoče rukom pisane i tiskane glagoljske crkvene knjige, brojne glagoljske isprave i kameni glagoljski spomenici. Iz doba vladanja hrvatskoga kralja Zvonimira blažene uspomene sačuvani su nam ulomci glagoljskoga nadpisa na ostacima razbijene kamene crkvene oltarne pregradne ploče, koju nazivamo Senjska ploča. U prvom redku nadpisa je zaziv: V ime Otca i Sina i Svetoga Duha. U ovu zazivu drugi padež pridjeva *sveti* pisan je – kao što se piše i danas – u obliku *svetoga* a ne *svetago* kako se pisalo u prahrvatskom crkvenom jeziku. To dokazuje da se hrvatski književni jezik jedanaestoga stoljeća u bitnom ne razlikuje od današnjega hrvatskoga književnoga jezika i da smo već onda pisali lipim hrvackim jezikom kao što pišemo i danas. I stvari imaju svoju sudbinu kao i knjige i ljudi. Rečena Senjska ploča u starome vijeku je bila vjerojatno neki korisni gospodarski predmet. Klesarski obrađen na poledini, taj je predmet uporabljen za pregradnu ploču na oltarnoj pregradi u po imenu nam nepoznatoj senjskoj crkvi. Kad je tu ploču neki nedoučeni nehajnik i poklonik novoga makar bilo i loše izbacio iz crkvene porabe, ploča je bila raskomadana u tri dijela od kojih je napravljeno stubište u nekoj senjskoj zgradi. Jedna od stuba (gornja trećina nekadašnje ploče) dospjela je u devetnaestome stoljeću u prigradeno stubište pred ulazom u senjsku tvrđavu Nehaj. Kada se ova tvrđava obnavljala, od spomenute stube je spašeno dvadesetipet što većih što manjih ulomaka. Senjska ploča kao pregrada nalik je Bašćanskoj ploči, na kojoj je hrvatskim jezikom i hrvatskim glagoljskim slovima napisano sveto ime hrvatskoga kralja Zvonimira. Senjska ploča zajedno s Bašćanskom pločom ulazi u obitelj onih hrvatskih glagoljskih spomenika jedanaestoga i dvanaestoga stoljeća kao što su još i Plominski nadpis, Valunska ploča, Krčki nadpis, Jurandvorski ulomci, Grdoselski ulomak, Humski grafit i Ročki abecedarij.

Mato Marčinko

iz neobjavljene povijestne knjige BILA JEDNOM JEDNA CRKVA
pretisak iz časopisa "Marulić", Zagreb, br. 2/1994.

ՓԵՏԻՎ ՄԻՈՒԹԵԿԻՎՔ

ՀՅՈՆ ՀԾԿՅՅ

ՈՒՐՅՈՒՆ ԵՐԱՅ ԵՐԱՅԱՅ ԵՅ ՄԾՈՒՆՅՅԵ
ՅՄՆՅ ԵՐԱՅ ԵՐԱՅԱՅ ԵՅ ՄԾՈՒՆՅՅԵ,
Յ ԵՅ ՅՅՄՅ ԵՐԱՅՅՅՄՅ ԵՅ ՄԾՈՒՆՅՅԵ,
ՔԻ ԵՐԱՅ ՄԻՅՅՅՅՅ Ծ ԵՅՅՅՅՅՅ

ՎՅՅՄԻ

ՄԻՈՒԹԵԿԻՎՔ

ԸՄԻՐԵՑ ՄՅԻՐ ԶԵՐՈՆԵՅ, ՀԻՀՅ ՄՅ ՄԻՐԵՑՄ! ՄՅ ԸՑ ՄՅ Յ ԸՄՅԻՐՅՄ ԵՐԵՐՄ Յ ԸՄՅԻՐՅՄ ՄՅԵՐՄ Յ ԸՄՅԻՐՅՄ ՀԻՄՅՎԻՅՄ ԵՐՎԾ ՄԵՐԵՐԻՅ! - ՄՅՈՆ ԸՄՐԻՀՅՄ ՀԻՄՅՎՅՄ ՄՅՄՅ ՀՅԵ ՄՅՄԻ ԾՅՄՅՄՅՎԻ, - ՄԻ ՄՅԻՅ ՎԻՐՄՅՄՅՅՅՅՅ ԾՅՄՅ-ՄՅՎՅ Յ ՄՅՄՅ ՄՅՈՆ ՀԻՄՅՎՅՄ! - - -

ՄՅ ԸՑ ՄՅԻՐ ՄԵՐԻ ՄԻՐԵՑՄ.

ՄԻՐԵՑՄ ՄՅ, - ՔԻՄՅ ՄՅ Յ ԻՅՅՅ ՄՅՄՅ ՄՅԻՅՅ!

ՄԻՐԵՑՄ ՄՅ, - ՔԻՄՅ ՄՅ Յ ՅՈՒՐԻՅՅ ԾՅՅՅԻՅՅ Ծ ՄՅՅՄ ՀԵՐՅՅ.

ՀԻՈՆ ՅՈՒՐԻՅՅՅՅ Ծ ՄՅԵՅ, ՀԻՈՆ ՀԵՅՅՅՅ Ծ ՄՅՄԻՅՅ, ՀԻՈՆ ԸԻՅՅՅՅՅՅ ԸՅ-ՄԵՅՅ ՀԾԿՅՅ, - ՅԵՐՅՅՅՅՅՅ ՄՅ ՄՅՅՅՅՅՅ ԸՄՅՀՅ ՄՅԻՅՅՅՅ ՈՒՐՅՅՅՅՅՅՅՅՅՅՅ.

ՄՅ ՄՅ ԸՄՅՀՅ ՅԵՐՀԻՀԾՅ, ՄՅԿԾ, ՄԵՄՅ ԸՅ Յ ԸՄՅՅ, - ՄՅՀ ԸՅ Յ Ե ՎԻՐՅՄԻ Ծ ՀՅՄՅ ՎՅ ԾԵՒՅՅՅՅՅ. - - ՄԻՀԻՅՅ, ՄԻՀԻՅՅ! ՅՈՒՐԻՅՀՅ ԸԻՄ ՀՅՄՅ, ՄՅՅՅՅՅՅ Յ ԸԵՑՅՅ. - - -

ՎՅՅԻՅՅՅՅՅՅ ԻՅ. ԸՄՅԻՅՅՅ ԸՈՅՅ Ծ ՎԵՀՅՅ. ԸՄԵՐՅՅՅՅՅ ԿՅՄՅԵ ՄՅ-ԸՅՅՅ, ԿՅՅՅՅ ՅԵՐԿՅՅՅ ՈՒՐՅՅՅՅՅ.

ՀԻՀՅ ՄՅՔԻՐՅՅ ՄՅ ԸՅ ՄՅՈՆԵՅ!

ԿՅՎՅ ՄՅ ԸՅ ՄԻ ԸՄՅ ԸՅ ՄՅՅԵ ԸՀԾՄԻ ԸԶԵՐՅՅ!

ԵՅՅ ԸԻՄ ՅՈՆ ԸՄՅՀ ՎԻՐՅՅՅՅՅՅՅՅՅՅՅՅՅ. - - -

ՅՎԻՐ ՄԻՄՅ ՄԵՐՀՅՅՅՅՅՅ ԻՅ ԸՅՀԾԵՐՅ ՄՅՄԵՐՅՅ. ՅՎԻ ՄԻՄԻ, ՅՀՅՅՅՅՅՅՅՅՅՅՅ ԵՐՅՅՅ ԿՅ ՄՅՅՀՅՅ.

ՈՒՐՅՅՅ ՄՅ ՔԻՐՅՅՅՅՅՅՅՅՅՅ ԶՅՅՅՅՅՅ, ՄՅՅՅՅՅ ԸՅ: ՄՀՅ ԸԻՄ?

ԵՐԱՅՅՅՅՅՅՅՅ ՄՅ ՎԻՐՀՅՅՅ ՄԵՅՄՅՅՅՅՅՅՅՅՅՅ, ՄՅՅՅՅՅ ՔԻ ՔԻՅԵՐՅՅՅՅՅՅՅ Յ ԿՅՅՅ ԸՅ ՀԻՀՅ ԸԻՄ ՄՅՅՅՀ - Յ ՄՅԵՐՅ. Յ ՄԻ, ԾՀԵՐՅՅՅՅՅ ՄՅ! - -

ԸԻՅՅՅՅՅՅ. ՄԵՐԵՐՅՅ ՄՅՎՅ ՄՅՅՅՅ ՈՒՐՅՅՅՅՅՅ, ՄՅ ԸՄՅՀ ԿՅՅՅՅՅՀ. ՄՅ-ԶՅՅ ԵՐ ՄՅՅ Յ ՀՅՅՅՅ, ԻՄՅ ՄՅ ԸՅ ՄՅՅՅՅՅՅ ՄԵՀՀՅՅՅՅՅՅՅՅՅ ՄՅՅՅ. ԸՄՅԻՅՅՅ ՄՅ ԸՅ!

ԵՐՅՅ ՄՅԻՐ, ԿՅԻՅ ԻՅ ՄՅ ԸՄՅԻՅՀ? Յ ՄՅ ՎԵՎՅ ՄՅՅՅՅՅ ՅԿՅ ԸԻՄ ՄՅԿՅՅՅՅՅ ՄՅՅՅՅ. ԿՅԻՅ ԻՅ ՄՅ ՄՅԻՅՅՅՅ? ՄՅՅՅՅՅ ԿՅ.ԶԻ?

"ՄԻՄՅ, ՀԻՀՅ ԸՅ ՄՅ ՔԻՅՅՅ?"

- "ՄՅՎՅ ՄԻՄԻ ԻՅՅՅ."

"Ի ՀԻՀՅ ՄՅ ՄԻՄԻ ՔԻՅՅՅ?"

- "ՅՈՆ ԿՅՅՅ."

ՄՅՅՅՅՅՅ ԵՐՀ ԶԻ!

- - - ՔԻՅՅՅ ՎՅ ՄՅՅՅ ՄԻ ԸՈՅՅՅՅ ՄՅՅՅՅՅ ՄԵՐԻՅՅՅ?!

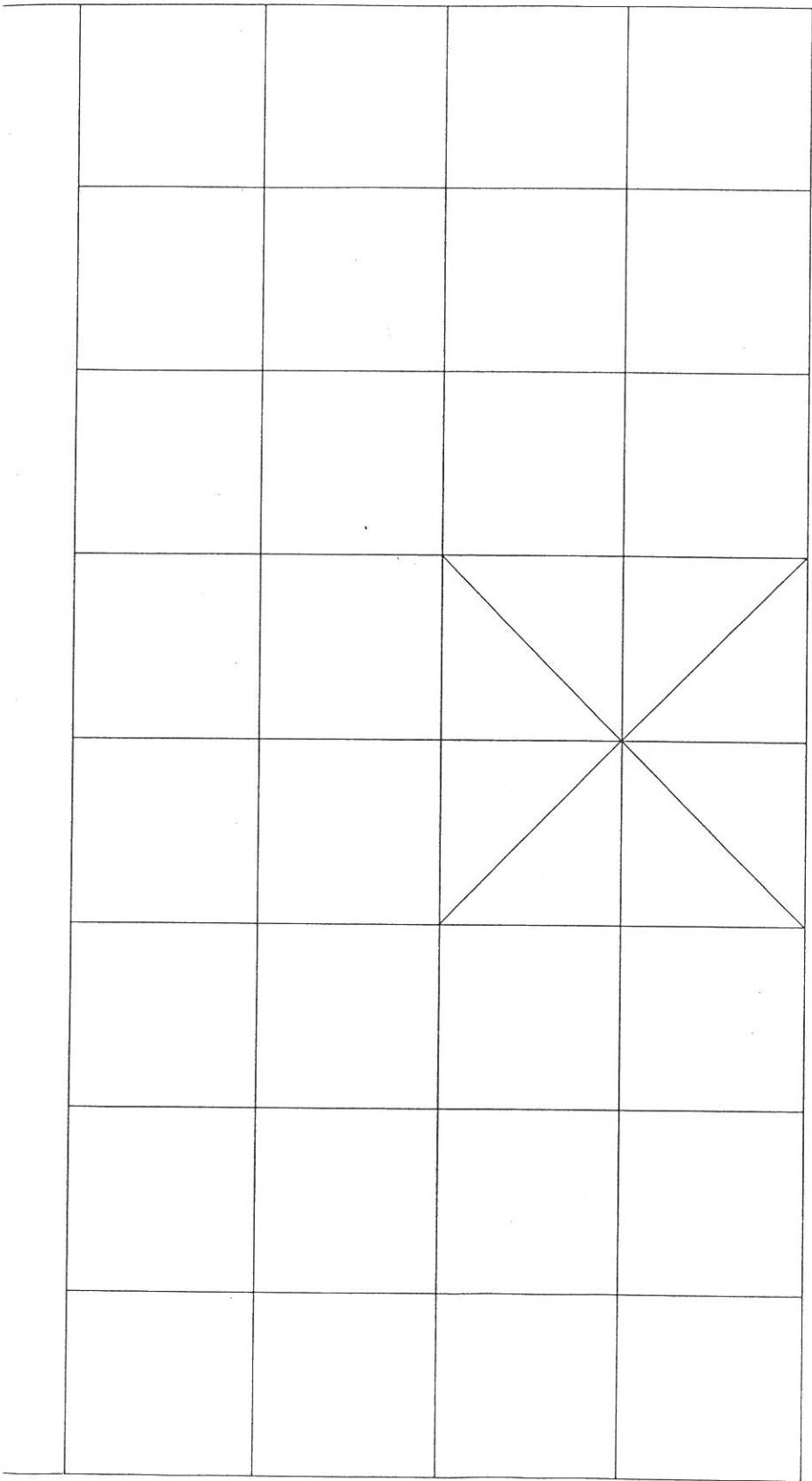
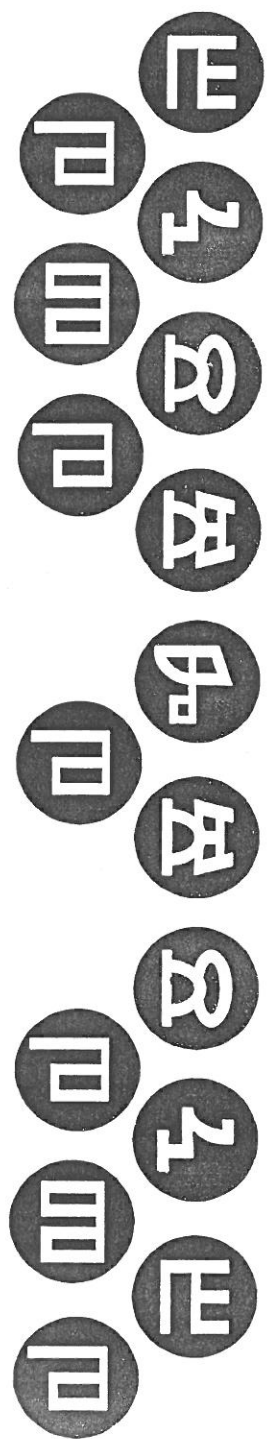
(ՅՔ ՔԵՐԵՀՅ "ՄՅՅՅՅ")

[illegible]

[illegible]

Tumač nekih manje poznatih riječi (ě = **h** = i; e; je):

grede – idući; *rojenija* – rođenja; *vprosiše ji* – upitaše ga; *jego* – njega, njegovi; *ravvi* – rabi, učitelji; *kto* – tko; *sa (li)* – (je li) ovaj; *otveća* – odgovori; *da javet se* – da se očituju; *mně podobajet* – meni dolikuje; *poslavšago me* – onoga koji me je poslao; *doiděže* – dok; *pridet* – doći će; *bo* – naime, jer; *jegda* – kad; *nikto* – nitko; *se rek* – ovo rekavši; *brnije* – kal (blato); *ot pljunovenija* – od pljuvačke; *jemu* – njemu; *v kupěli silomscěi* – u kupalištu Siloamskom; *ježe glagolet se poslan* – što znači “poslani”; *šad že* – otišavši; *vide* – videći, gledajući; *iže* – koji; *vijahu ji* – viđahu ga; *prěje* – prije; *glagolahu* – govorahu; *ne sa li* – nije li ovaj; *sěde* – sjedeći; *nine* – sad; *druzi* – drugi; *něst* – nije; *na* – nego; *podoban* – sličan; *az* – ja; *otvrzista se* – otvorio se; *tebě* – tebi; *naricajemi* – zvani, koji se zove; *viju* – vidim; *reše že* – rekoše; *ta* – taj, onaj; *ně vēm* – ne znam; *parisěom* – farizejima; *jegda* – kad; *paki* – opet; *vprašahu ji* – pitahu ga; *kako vidiši* – kako (to da) vidiš; *jeteri* – neki; *hranit* – čuva, poštuje; *raspar* – raspra, svađa; *meju* – među; *čto glagoleši ot onogo* – što kažeš o onome; *iže otvrze* – koji otvori; *jako* – da, kako; *Ijuděi* – Židovi; *jako slěp biv i prozrě* – da je slijep bio i progledao; *doiděže prizvaše* – dok ne pozvaše; *glagoljuće* – govoreći; *sě li jest* – je li ovo; *vaju* – vas, vaš; *jegože vi glagoleta* – za kojega vi kažete; *rjesta* – rekoše; *vivě (= věvě)* – znamo; *naju* – nas, naš; *vzrast imat* – punoljetan je; *za strah Ijuděiski* – iz straha od Židova; *juže bo* – već naime; *svěćali bihu* – dogovorili su se; *ašće* – ako; *ispověst Hrsta* – ispovjedi, prizna (njega za) Krista; *da otlučit se* – da se izopći; *od sanmišća* – is sinagoge; *prozrěvšago* – onoga koji je progledao; *mi vēm* – znamo; *si* – ovaj.

IZ EVANDELJA PO SV. IVANU

Iv 9, 1-38

Ozdravljenje slijepa od rođenja

Prolazeći ugleda čovjeka slijepa od rođenja. Zapitaše ga njegovi učenici: "Učitelju, tko li sagriješ, on ili njegovi roditelji te se slijep rodio?" Odgovori Isus: "Niti sagriješ, niti njegovi roditelji, nego je to zato da se na njemu očituju djela Božja. Dok je dan, treba da radimo djela onoga koji me posla. Dolazi noć, kad nitko ne može raditi. Dok sam na svijetu, svjetlost sam svijeta."

To rekavši, pljune na zemlju i od pljuvačke načini kal pa mu kalom premaza oči. I reče mu: "Idi, operi se u kupalištu Siloamu!" – što znači "Poslanik". Onaj ode, umije se pa se vrati gledajući.

Susjedi i oni koji su ga prije viđali kao prosjaka govorili su: "Nije li to onaj koji je sjedio i prosio?" Jedni su govorili: "On je." Drugi opet: "Nije, nego mu je sličan." On je sam tvrdio: "Da, ja sam!" Na to ga upitaše: "Kako su ti se otvorile oči?" On odgovori: "Čovjek koji se zove Isus načini kal, premaza mi oči i reče mi: 'Idi u Siloam i operi se.' Oдох dakle, oprah se i progledah." Rekoše mu: "Gdje je on?" Odgovori: "Ne znam." Tada odvedoše toga bivšeg slijepca farizejima. A toga dana kad Isus načini kal i otvori njegove oči, bijaše subota. Farizeji ga počеше iznova ispitivati kako je progledao. On im reče: "Stavio mi kal na oči i ja se oprah – i evo vidim." Nato neki između farizeja rekoše: "Nije taj čovjek od Boga: ne pazi na subotu." Drugi su pak govorili: "A kako bi jedan grešnik mogao činiti takva znamenja?" I nastade među njima podvojenost. Zatim ponovno upitaju slijepca: "A što ti kažeš o njemu? Otvorio ti je oči!" On odgovori: "Prorok je!" Židovi ipak ne vjerovahu da on bijaše slijep i da je progledao dok ne dozvaše roditelje toga koji je progledao i upitaše ih: "Je li ovo vaš sin za kojega tvrdite da se slijep rodio? Kako sada vidi?" Njegovi roditelji odvrata: "Znamo da je on naš sin i da se slijep rodio. A kako sada vidi, to mi ne znamo; i tko mu je otvorio oči, ne znamo. Njega pitajte! Punoljetan je: neka sam o sebi govori!" Rekoše tako njegovi roditelji jer su se bojali Židova. Židovi se doista već bijahu dogovorili da se iz sinagoge ima izopćiti svaki koji njega prizna Kristom. Zbog toga rekoše njegovi roditelji: "Punoljetan je, njega pitajte!"

Pozvaše stoga po drugi put čovjeka koji bijaše slijep i rekoše mu: "Podaj slavu Bogu! Mi znamo da je taj čovjek grešnik!" Nato im on odgovori: "Je li grešnik, ja ne znam. Jedno znam: slijep sam bio, a sada vidim." Rekoše mu opet: "Što ti učini? Kako ti otvori oči?" Odgovori im: "Već vam rekoh i ne poslušaste me. Što opet hoćete čuti? Da ne kanite i vi postati njegovim učenicima?" Nato ga oni izgrdiše i rekoše: "Ti si njegov učenik a mi smo učenici Mojsijevi. Mi znamo da je Mojsiju govorio Bog, a za ovoga ne znamo ni odakle je." Odgovori im čovjek: "Pa to i jest čudnovato da vi ne znate odakle je, a meni je otvorio oči. Znamo da Bog grešnike ne uslišava; nego je li tko bogobojazan i vrši li njegovu volju, to ga uslišava. Odvijeka se nije čulo da bi tko otvorio oči slijepcu od rođenja. Kad ovaj ne bi bio od Boga ne bi mogao činiti ništa." Odgovori mu: "Sav si se u grijesima rodio, i ti nas da učiš?" I izbacije ga.

Dočuo Isus da su onoga izbacili pa ga nađe i reče mu: "Ti vjeruješ u Sina Čoječjega?" On odgovori: "A tko je taj, Gospodine da vjerujem u njega?" Reče mu Isus: "Vidio si ga! To je onaj koji govori s tobom!" A on reče: "Vjerujem Gospodine!" I baci se ničice preda nj.

Razmišljanja uz evanđelje:

Vjerovati i klanjati se

Uživajmo u samom tkanju – tekstu epizode. Ivan doista umije pisati. S koliko dramatike, i to u stalnom usponu, do krajnjih zapleta. U središtu nije slijepac, nego – Krist. Sve više i više prosjajuje njegova osoba i otkriva se tko je on. Na jednoj strani slijepac koji sve više otkriva i – slijepci, farizeji, koji su sve tvrdi, u se zatvoreni i začahureni. Očito je da nas Ivan putem vjere slijepca želi sve više i više dovesti do njegove ispovijesti. *Slijepac sve bolje vidi – vjeruje.* Krist je za njega: čovjek Isus – prorok – od Boga – Sin čovječji – Gospodin, Kyrios. Ivan opisuje i drugu stranu medalje. Krist je izazov, ne može se proći kraj njega bez opredjeljenja. Dva su stava moguća: *otpor i predanje.* Upozoravamo na značajnu knjigu naše

hrvatske teološke literature *Vjera i nevjera* koju je napisao biskup Mijo Škvorc. No ta dva svijeta još nisu okončana. Svatko je još na ispitu. Slijepčev "Vjerujem" pretvara se u njegov "Klanjam se!" *Vjera je u srži trajan čin klanjanja i poklanjanja Isusu*. Divna je dvoznačnost hrvatskoga glagola *poklanjati se*. Stavimo naglasak na smisao: *živjeti trajno poklonjen*, to jest *darovan Kristu*. I radi Krista ljudima. Tako se tema svjetlosti pretvara u temu dobrote i ljubavi. Spajaju se u jedno: bogoljublje – kristoljublje – bratoljublje – čovjekoljublje. Na to nas upućuje sv. Ambrozije: "Čuo si, brate, evanđeosko čitanje... Gospodin je u prolazu vidio slijepca od rođenja. Ako ga Gospodin nije mimoišao, ni mi ne smijemo mimoići..."

Ne zaboravimo ni temu o bolesti kao kazni Božjoj. Sv. Kamilo Lelis zvao je bolest "Božjim milosrđem". Svaka je nevolja prilika da se iskažemo u dobroti i da se proslavi Bog.

No vratimo se opet i drugoj strani medalje. Ivan ocrtava od početka svog Evandolja sukob svjetla i tame. Kraj ozdravljenika ocrtava i otpornike svjetlu. Oni najprije osporavaju čudo, pa vjerodostojnost svjedočanstva, a onda opovrgavaju dostojanstvo Ozdravitelja itd. Negdje u psalmu, iz Vulgate, stoji: "I slagala je zloća samoj sebi!"

Pustimo njih! Kršćanin, iako je po krstu prosvjetljenik, u načelu otvoren Bogu i Božjoj istini, treba da stalno bdije da se ne bi zatvorio Božjem svjetlu. I nakon krsta treba da napredujemo te riječ Božja bude stalno u životu, u radu i trpljenju, u svemu "nozi mojoj svjetiljka" (PS 119). Pavao shvaća vjeru kao trajnu kritičku, istraživačku i raspoznajnu moć koja raskrinkava prividnosti te svakoj stvari i zbilji otkriva njezinu pravu vrijednost, odnosno nevrijednost. U tom kristovu svjetlu i Crkva treba da se uvijek iznova pita, čini li ono što je Bogu milo, tj. da li je zajednica svjetla u kojoj i kroz koju se ljudima otvaraju oči da priznaju Isusa Spasiteljem i vide trajno djelovanje Božje u svijetu.

Bonaventura Duda

(iz knjige: "SIJAČ JE SIN ČOVJEČJI", str. 94-95)

ᐃᐱᐃ ᐃᐱᐃᐃᐃ

ᐃᐱᐃᐃᐃᐃ ᐃ ᐃᐃᐃᐃᐃ

ᐃᐃᐃᐃᐃᐃ ᐃᐃ ᐃᐃᐃᐃᐃᐃ

ᐃᐃᐃᐃᐃᐃ ᐃᐃ ᐃᐃᐃ ᐃᐃᐃᐃᐃᐃ

ᐃ ᐃᐃᐃᐃᐃᐃ ᐃᐃᐃᐃ ᐃᐃ ᐃᐃᐃ

ᐃᐃᐃ ᐃ ᐃᐃᐃᐃᐃ ᐃᐃᐃᐃᐃᐃ

ᐃ ᐃᐃ ᐃᐃᐃᐃᐃ ᐃᐃᐃᐃ

ᐃᐃ ᐃᐃᐃ ᐃᐃ ᐃᐃᐃ ᐃᐃᐃᐃᐃ

ᐃᐃᐃ ᐃᐃᐃᐃᐃᐃᐃᐃ

ᐃᐃᐃᐃ ᐃᐃᐃᐃᐃᐃᐃ

ᐃᐃ ᐃᐃᐃᐃᐃᐃ?

S REDOVITE MJESEČNE TRIBINE

Da biste se upoznali sa sadržajem prošlih predavanja na našoj tribini, donosimo ovdje sažetke koje su sastavili sami autori.

dr. Ivanka Petrović: Ćirilometodsko naslijeđe u Hrvata

(8. ožujka 1994.)

Hrvati tijekom 8. i 9. stoljeća izgrađuju maticu hrvatske države na srednjem Jadranu (regnum Hrvata), kristijaniziraju se i pridružuju srednjovjekovnoj kršćanskoj civilizaciji zapadne, latinske duhovnosti. Najstarija pismenost kneževske Hrvatske je latinska, ali epohalnu stranicu u kulturnom razvoju Hrvata, kao i svih Slavena, otvara misionarsko i kulturno-književno djelo bizantskih misionara Konstantina-Ćirila i Metoda. Oni daju Slavenima prvo sustavno pismo – glagoljicu – i njihovu jeziku dignitet literarnog jezika, te tako stvorenu ranu slavensku književnu kulturu dovode u ravnopravan položaj s kulturom vodećih romanskih i germanskih naroda. Hrvati dolaze u dodir s ćirilometodskim djelom možda već 863. godine, jer je ćirilometodska slavenska misija u Moravsku najvjerojatnije putovala morem, uz dalmatinsku obalu, a ne kopnom kroz Bugarsku. Na ćirilometodskom izvoru izgrađuje se hrvatsko glagoljštvo, dugo i vrijedno deset stoljeća, neusporedivo s glagoljštvom bilo koje druge slavenske književnosti. Na glagoljskom su pismu Hrvati u srednjem vijeku oblikovali svoju najbogatiju jezičnu i književnu kulturu, sačuvanu u epigrafskim i knjiškim, rukopisnim i tiskanim spomenicima. Bio je to bogat i raznolik tekstovni korpus koji je obuhvaćao biblijske i liturgijske tekstove, homiletske i ritualne spise, hagiografske i apokrifne tekstove, poetske tekstove i pravne spomenike, tekstove često velike tradiranosti. Hrvatska je književnost dala, dakle, u ranom srednjovjekovlju i značajan doprinos jezično-književnom zajedništvu slavenske kulture, ali se od 14. stoljeća ponovo sve jače otvarala nikada presahlim izovrima i tekstovima latinske Europe, ulazeći s njima u razdoblje svoje najpotpunije zrelosti. Hrvatskim prerađama zapadnoeuropskih tekstova potom je zračila prema prostorima slavenskog Juga i Istoka. Tako je hrvatska književnost proživjela svoj srednji vijek između slavenske i europske duhovnosti, potvrđujući istodobno samobitnost i vlastitost svog književnojezičnog razvoja.

dr. fra Marko Japundžić: Glagoljica – hrvatsko pismo

(12. travnja 1994.)

Nakon oduljeg prikazivanja problema o postanku glagoljskoga pisma ili glagoljice predavač je došao do ovoga zaključka:

1. Hrabar na kojega se skoro svi slavisti pozivaju, izričito kaže da je Ćiril grčkom pismu, a to je u 9. st. bila uncijala, nadodao slova potrebna za slavenski jezik. Ako je Ćiril samo nadodao slova što manjkaju slavenskom pismu, onda, kako kaže Klement Grubišić (18. st.) i Veseli danas, Ćiril nije *creator sed coordinator* slavenskoga pisma, a to pismo može biti samo tzv. crkvena ćirilica. Glagoljica je naprotiv podpuno, cjelokupno pismo bez ikakvih dodataka, pa prema tome nije pismo o kojem govori Hrabar.

2. Salzburški biskup Virgilije još u 8. st., dakle prije misije sv. Braće, tvrdi da su Slaveni u Istri i Koruškoj imali svoje vlastito pismo, a to nije mogla biti ćirilica (prije Ćirila), nego jedino glagoljica.

3. Brojni slavistički stručnjaci imaju razna mišljenja o postanku glagoljice. Iljinski nabroja dapače raznih 38 hipoteza, a sigurno ih ima i više, jer se skoro svake godine javljaju nova mišljenja. A to je najbolji dokaz da je postanak glagoljice složen problem, te se ne može riješiti ministarskim dekretima.

4. Primarni oblik glagoljice, kao što je Baščanska ploča, Asemanovo evanđelje imaju primitivni oblik i teško je čitljivo to pismo. Dosta je spomenuti da su na pr. Baščansku ploču razni stručnjaci čitali na razni način. Kod nas su izašla dva izdanja Asemanova evanđelja: Rački 1865., Crnčić 1878. i svaki od njih ga čita na svoj način, a kako kaže slavist Kurz nijedno nije točno. Što to znači?

- a) da je pismo vrlo staro, te da se nalazi još u svojem razvoju;
- b) da je to pismo nastalo na području, gdje nije bilo poznato ni lijepo grčko pismo, niti skladna latinska capitala;

- c) teško je zamisliti, da bi uz spomenuta savršena pisma, Ćiril koji je bio kulturan i visoko naobražen čovjek, mogao stvoriti primitivno i nezgrapno pismo, kao što je bila primarna glagoljica.

To nam sve pokazuje da je glagoljica nastala daleko od rimskoga i bizantinskoga područja, dakle tamo negdje, gdje je nastalo također pismo Vles knjige, negdje oko Crnoga mora gdje se je negdje nalazio također vodeći sloj Hrvata.

5. Bilo Rimska, bilo Bizantinska Crkva imaju jedinstvenu formulu za krštenje, sakrament krst: EGO TE BAPTIZO – uranjam, perem, čistim od istočnoga grijeha. Hrvatska formula, a tu su kasnije misionari prenijeli i drugim slavenskim narodima, a to je JA TE KRSTIM, – tj. činim te kršćaninom od germansko gotškoga KREIST tj. kršćanin, očiti je znak da je vodeći sloj Hrvata bio kršten na području izvan bizantinske Ekumene tj. na svojem dugom putu iz Irana u Maloj Aziji, na Crnom Moru, Armeniji, Galiciji itd.

6. Pokršteni narodi, kako je već spomenuo prof. Štefanić, morali su imati u najmanju ruku najpotrebniju nauku: katekizam, neke liturgijske dijelove i barem neke dijelove Sv. Pisma. Budući da su se na spomenutom području nalazili također Goti i druga slična plemena i narodi što su pripadali Arijevoj nauci, to su po mišljenju Šegvića i poznatoga povjesničara Barade tamošnji Hrvati bili arijevci. Šegvić smatra da je najstariji hrvatski prijevod Sv. Pisma bio preveden iz Ulfilinog gotškoga prijevoda. U prilog Šegvićevoj hipotezi idu brojni tragovi Ulfilina prijevoda u najstarijem hrvatskom evanđelistaru. Dapače neki od njih nalaze se samo kod Ulfile, a nema ih nijedan ni grčki ni latinski prijevod. A sasvim je sigurno da oni nisu sasvim slučajno ušli u hrvatski evanđelistar. – Da su Hrvati došli u današnju domovinu već kao kršćani svjedoči papa Agaton (Sveti) god. 641. u svojem pismu caru Herakliju, gdje izričito kaže, da su Hrvati kršćani i imaju svoje biskupe.

7. Još jedna stvar. Hrvati imaju liturgiju na narodnom jeziku. A to je unicum u Zapadnoj Crkvi. Zapadna Crkva sve do naših dana nije dopustila nijednom narodu narodni jezik u liturgiji. Na sličan način ni Bizant barem do 11. st. isto tako. Hrabrov spis upravljen je upravo protiv tzv. "trojezičnika". Zapadna je Crkva ostala dosljedna tomu načelu i kada se je radilo o obraćenju Kine. – Bolje da propadne selo nego običaj u selu. – Prema tome moramo zaključiti da je narodna liturgija nastala tamo, gdje je ona bila u praksi, a to je Mala Azija: Armenija, Pons Galaticus, Crno More itd. U današnju domovinu došla je VIA FACTI. – Tu je bila napadana i zabranjivana, ali su je Hrvati branili i obranili do današnjih dana. Tamo gdje je bila gost ili uljez brzo je nestala.

S ovim mojim prikazom nisam kanio nikoga razuvjeriti u njegovu mišljenje. Jedina mi je želja bila potaknuti odgovorne, da kod proučavanja ovako zamršenog problema kao što je pitanje postanka glagoljskoga pisma i liturgije treba uzeti u obzir sve činjenice, sve dokumente i sve okolnosti ne zaboravivši pri tome onu staru riječ: SERMONES SUADENT, FACTA EVINCUNT.

NAJAVE

№№№ održava redovitu tribinu s predavanjima iz glagoljaške baštine *drugim utorkom svakog mjeseca u 19 sati* u dvorani B4 Elektrotehničkog fakulteta, Vukovarska 39, ulaz iz Unske 3.

Prvo predavanje nakon ljetnih praznika bit će:

13. rujna 1994., **prof.dr. Josip Bratulić: Pape i glagoljica.**

U jeseni počinje s radom glagoljaški pjevački zbor pod ravnanjem maestra fra Izaka Špralje, predstojnika Instituta za crkvenu glazbu pri KBF. Dogovor će se održati na tribini №№№ 13. rujna. Telefonske obavijesti na br. 629-961, 629-904. Pozivljemo sve zainteresirane da se prijave.